

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Gadir Humm

Historijska studija i terensko istraživanje

Naziv izvornika:

Gadir Humm, dirasetun tarihije we tahkikun meidani

Autor:

Abdul-Hadi El-Fadli

Urednik:

Mustafa Kamali

Prijevod:

Mustafa Kamali

Lektorica:

Zenaida Karavdić

Računarska obrada:

Narcis Pozderac, TDP Sarajevo

2021.

Gadir Humm

Historijska studija i terensko istraživanje

Allame dr. Abdul-Hadi El-Fadli

Sarajevo, 2021.

Gadir – jedno od znamenja islamske historije

Osamnaestog zul-hidždžea ove, tj. 1410. godine po časnoj Hidžri, bit će godišnjica krasnog dana Gadira, a od tog događaja već je prošlo 14 stoljeća.

Zbog ovog plemenitog povoda i zbog historijske i vjerske važnosti dana Gadira, odlučio sam da pišem o lokaciji Gadir Humm kao jednom od znamenja hadža i zijareta o kojima sam već više puta pisao. Jer, kao što ću pokazati, preneseno je da je mustehab obaviti namaz u Poslanikovoj, s.a.v.a., džamiji koja se nalazi u Gadir Hummu, a koja je izgrađena na mjestu gdje je Poslanik, s.a.v.a., stao i održao svoj govor poznat kao “govor na dan Gadira” u kojem je jasno ukazao na vilajet Zapovjednika vjernih, Alija, a.s.

Pored toga, Gadir Humm je jedno od mjesta na kojima se odigralo više događaja s Vjerovjesnikom, s.a.v.a., a koja ćemo sažeti na sljedeće:

1. Nalazi se na putu Poslanikove, s.a.v.a., Hidžre.
2. Nalazi se na putu povratka Poslanika, s.a.v.a., s Oprosnog hadža.

3. Gadirska prisega zbil se na tom mjestu.

Svaki od ovih događaja predstavlja važnu dimenziju islamske historije, jer Hidžra je bila početak širenja i kretanja islamskog poziva izvan područja Mekke i odatle ka cijelom svijetu. Oprosnni hadž i povratak s njega u časnu Medinu bio je svršetak poslanstva, kada se vjera usavršila, pa je blagodat bila upotpunjena. Gadirska prisega bila je priprema za razdoblje imameta i imama nakon što se okonča period poslanstva i Poslanika.

I upravo zbog toga je mjesto Gadir Humm steklo svoju geografsku važnost u islamskom naslijeđu i poštuje se kao značajno znamenje među značajnijima historije islama.

Ovo mjesto je postalo poznatije po događaju vilajeta Zapovjednika vjernika, a.s., negoli kao mjesto ili svratište na putu Poslanikove, s.a.v.a., Hidžre ili putu povratka s Oprosnog hadža.

Mnogi povjesničari spomenuli su događaj vilajeta ili gadirsku prisegu, a jedan od onih koji su ga izdvojili posebnim i enciklopedijskim djelom jest rahmetli šejh Emini u svojoj knjizi *El-Gadir fi-l-kitabi we-s-sunne*¹. Među temama koje je obradio između ostalog su i prenosio i povjesničari

¹ Ovo djelo je velika enciklopedija koja je izdata u 11 tomova. Jedan je od pouzdanih izvora za istraživača na polju historije islama, naročito hadisa, tefsira, hadiske znanosti... Knjiga je prevedena na više jezika.

događaja, a predaje po njegovom radu stigle su do nivoa *tewatura*.²

Na ovaj događaj i tewatur predaje o njemu ukazali su mnogi pouzdani i čvrsti učenjaci hadisa. Jedan od tih učenjaka je šejh, imam Šemsudin Ebu-l-Hajr Muhammed ibn Muhammed el-Džezri ed-Dimeški eš-Šafi'i el-Mukri, umro 813. po Hidžri, u svojoj knjizi *Esna-l-metalib fi menakibi sejjidina Ali ibn Ebi Talib*. U ovoj se knjizi između ostalog kaže: "Pripovijedao nam je Ebu Hafs Omer ibn Hasan el-Meragi o onome što mi je usmeno prenio od Ebu-l-Fetha Jusufa ibn Jakuba Šejbanija, koji je prenio od Ebu-l-Jumna Zejda ibn Hasana Kindija, a on od Ebu Mensura Kazzaza, a njemu je prenio imam Ebu Bekr ibn Sabit el-Hafiz, koji je prenio od Muhammeda ibn Omera ibn Bukejra, a on od Ebu Omera Jahjaa ibn Omera el-Ahbarija, a njemu je prenio Ebu Džafer Ahmed ibn Muhammed Ed-Dab'i, koji je prenio od Ašbaha, a on od 'Alaa ibn Salima, a njemu je prenio Jezid ibn Ebu Zijad, koji je prenio od Abdurahmana ibn Ebu Lejle, da je rekao da je čuo Alija, r.a., u Rahbi kako je zatražio od ljudi: 'Ko je čuo Božijeg Poslanika, s.a.v.a., kako govori: 'Kome god sam ja mevla, i Ali mu je mevla. Bože, budi prijatelj onom ko je njemu prijatelj i budi neprijatelj onom ko je njemu neprijatelj', pa su ustala dvanaestorica učesnika bitke na

² *Mutevatir*: hadis koji prenosi mnogobrojna skupina od mnogobrojne skupine i nemoguće je da su se dogovorili da slažu.

Bedru i svjedočili da su čuli Poslanika, s.a.v.a., kako to govori!³

Ovaj hadis je *hasanun* (prihvaćen) s ovim lancem prenosilaca, a *sahihun* (vjerodostojan) s mnogim lancima prenosilaca, na mutewatir način je prenesen od Zapovjednika vjernika Alija, a.s., i također na mutewatir način od Poslanika, s.a.v.a., a prenio ga je veliki broj prenosilaca.

Na neupućene u znanosti hadisa koji su ga pokušali proglasiti slabim ne obraća se nimalo pažnje, jer ovaj hadis između ostalih prenose i Ebu Bekr Siddik, Omer ibn Hattab, Talha ibn Ubejdullah, Zubejr ibn 'Avam, Sa'd ibn Ebu Vekkas, Abdurahman ibn Auf, Abbas ibn Abdulmuttalib, Zejd ibn Arkam, Bera ibn 'Azib, Burejda ibn Husajb, Ebu Hurejre, Ebu Seid Hudri, Džabir ibn Abdullah, Abdullah ibn Abbas, Habši ibn Džunada, Abdullah ibn Mesud, Umran ibn Husajn, Abdullah ibn Omer, Ammar ibn Jasir, Ebu Zerr el-Gifari, Selman Farisi, As'ad ibn Zurare, Huzejma ibn Sabit, Ebu Ejjub Ensari, Sehl ibn Hunejf, Huzejfa ibn Jeman, Semureta ibn Džundeb, Zejd ibn Sabit, Enes ibn Malik i drugi as-habi, r.a.

Na vjerodostojan način ga prenose i oni čije prenošenje podrazumijeva čvrsto uvjerenje u istinitost hadisa.

Također je utvrđeno da su ovo Poslanikove, s.a.v.a., riječi izgovorene na dan Gadir Humma u

³ *Esna-l-metalib fi menakibi sejjidina Ali ibn Ebi Talib*, El-Matba'e el-Emirije, 1323. po Hidžri, str. 3,

govoru koji je on, s.a.v.a., održao u vezi s njim (Imamom Alijem, a.s.) u tom danu, a to je bio osamnaesti zul-hidždže 11. godine po Hidžri, kada se on, s.a.v.a., vraćao s Oprosnog hadža.

Nakon ovog uvoda, o ovom časnom mjestu govorit će se u okviru sljedećih pitanja: mjesto događaja, razlog imenovanja, geografsko određivanje mjesta, opisivanje lokacije po historijskim izvorima, navođenje teksta o vilajetu, preporučena ibadetska djela na tom mjestu, trenutni opis lokacije, putevi do tog mjesta, slike i mape.

Naziv mjesta

1. Mjesto je poznato kao Gadir Humm. U hadisu zabilježenom u Ibn Kesirovoj siri stoji: “Muttalib ibn Zijad je prenoseći od Abdullaha ibn Muhammeda ibn ‘Akila rekao: ‘Čuo je Džabira ibn Abdullaha kako govori: ‘Bili smo u Džuhfi na mjestu Gadir Humm, pa nam je izašao Božiji Poslanik, s.a.v.a., iz jednog šatora...’”⁴

I u hadisu Zejda ibn Arkama stoji: “Božiji Poslanik, s.a.v.a., održao je govor ispod drveća na Gadir Hummu.”⁵

Isto tako u drugom hadisu od Zejda ibn Arkama stoji: “Kada se Poslanik, s.a.v.a., vraćao s Oprosnog hadža i stao na Gadir Hummu, naredio je da se nekoliko hladovina pomete pa su bile pometene...”⁶

U stihovima Nusajba stoji:

“I rekla je na Gadiru (tj. na Gadir Hummu):
Braco, do kad će trajati ovo jahanje?”

⁴ *Ibn Kesirova sira*, sv. 4, str. 424.

⁵ Es-Sejjid Abdu-l-Husejn Šerefudin, *El-Muradži'at*, 17. izdanje, pismo 54, str. 215.

⁶ *Ibid.*, str. 217.

Zar ne vidiš da sve dok si s nama
Spavam i ne spavam kada tebe nema?”⁷

U riječima Kumejt el-Esadi vidimo:

“I na dan hladovine (tj. hladovine Gadir Humma) objelodanio je njegov vilajet, ako mu se pokori!”

Riječ Humm je u knjizi *Lisanu-l-arab* vokalizirana fethom, tj. Hamm, i preneseno je od Ibn Durejda da je rekao: “Ispravno je Humm, s dammom!”⁸

2. Ovo mjesto također se zove Wadi Humm (dolina Humma) glede stvarnosti mjesta. Hazimi je rekao: “Humm je jedna dolina između Mekke i Medine kod Džuhfe i u njoj postoji jedna lokva kod koje je Poslanik, s.a.v.a., održao govor. Ova dolina je okarakterisana kao veoma nezdrava!”⁹

Ovo je ime spomenuto i u tekstu hadisa u siri Ibn Kesira. Tekst glasi: “Imam Ahmed je rekao: ‘Prenio nam je ‘Affan od Ebu ‘Avane, a on od Mugajre, koji je prenio od Ebu Ubejde, a njemu je rekao Mejmun Ebu Abdullah: ‘Rekao je Zejd ibn Arkam, a ja sam ga čuo: ‘Stali smo s Poslanikom, s.a.v.a., u svratištu koje se zove Wadi Humm...’”¹⁰

⁷ *Muđžemu ma-s-tuđžim*, sv. 2, str. 510.

⁸ *Lisanu-l-arab*, kod korijena Humm, Daru Sadir, Beirut – Liban.

⁹ Jakut el-Hamevi, *Muđžemu-l-buldan*, sv. 2, str. 389; *Muđžemu me‘alimi-l-Hidžaz*, sv. 1, str. 156.

¹⁰ *Ibn Kesirova sira*, sv. 4, str. 422.

A tekst knjige *El-Muradži'at* glasi: "I imam Ahmed je zabilježio od hadisa Zejda ibn Arkama: 'Rekao je: Zaustavili smo se s Poslanikom, s.a.v.a., u dolini koja se zove Dolina Gadir, pa je naredio da se obavi namaz i obavio ga je po velikoj vrućini...'"¹¹

3. Ponekad se u skraćenom obliku zove Humm, kao što je spomenuto u knjizi *Sifetu Džezireti-l-arab*. El-Hemdani, autor ove knjige, nabroja gradove Tuhametu-l-Jemena i kaže: "I Mekka: njena okolna područja pripadaju Kurejšu i Huza'i i neka od tih područja su Zahran, Ten'im, Dže'rane, Serif, Fahh, 'Isam, 'Asfan i Kadid, a ovo pripada Huza'i, Džuhfe i Humm, do svega što se spaja sa naseljem Džuhejne i mjestima Beni Harba."¹²

Spominje se i u stihu Mu'ana ibn AUSA el-Meznija:

"Humm je zameten i prazan od onih koje ti poznaješ..."

Spominje se i u riječima Mudžalida ibn ZI Merrana el-Hemdanija u kasidi koju je sročio za Muaviju ibn Ebu Sufjana kada je vidio kako su on i Amr ibn 'As obmanuli narod u vezi s Osmanovom krvi:

"I njemu (Aliju) pripada vilajet nad ljudima s Humma, a to je bilo glasno rečeno!"¹³

¹¹ *El-Muradži'at*, str. 217, preuzeto iz *Musneda Ahmeda*, sv. 4, str. 372.

¹² El-Hemdani, *Sifetu Džezireti-l-arab*, str. 259.

¹³ Hasan Isa Ebu Jasin, *Še'ru Hemdan we ahbaruha*, Darul-ulum, Rijad 1403, str. 372.

4. Upotrijebljeno je za njega i ime Džuhfe kao upotreba imena cjeline za dio, jer je, kao što ćemo vidjeti, Humm dio velike doline Džuhfe.

Ova upotreba je došla u hadisu Aiše bint Sađa koji je zabilježio Nesai u knjizi *El-Hasais*: “Preneseno je od Aiše bint Sađa da je rekla: ‘Čula sam Poslanika, s.a.v.a., na dan Džuhfe...’”¹⁴

Isti hadis je prenio Ibn Kesir od Ibn Džerira svojim lancem u ovom obliku: “Preneseno je od Aiše bint Sađa da je čula svog oca kako govori: ‘Čuo sam Poslanika, s.a.v.a., kada je govorio na dan Džuhfe i uzeo Alijevu ruku...’”¹⁵

5. Zove se i Harrar. Sekuni je rekao: “Mjesto Gadir, tj. Gadir Hum, zove se Harrar.”¹⁶

Ovo se podudara s Bekrijevim predstavljanjem Harrara gdje kaže: “Zubejr je rekao: ‘To (Gadir Humm) je dolina Hidžaza koja se ulijeva u Džuhfu.’”¹⁷

6. I danas naši ljudi skraćuju ime i kažu Gadir.

7. El-Biladi ga je vokalizirao kao El-Gurebe. Ovo je sadašnje ime koje mještani tog područja upotrebljavaju za Gadir. El-Biladi kaže: “Danas se Gadir Humm poznaje po imenu El-Gurebe, a to je lokva kod koje se nalazi poneka palma ... i ova

¹⁴ *El-Muradži'at*, str. 217, preuzeto iz *El-Hasaisa*.

¹⁵ Ibn Kesir, *Es-Siretu-n-nebevije*, sv. 4, str. 423.

¹⁶ *Muđžemu ma-s-tuđžim*, sv. 2, str. 510.

¹⁷ *Ibid.*, str. 492. Tekst u izvoru je takav, ali trebalo bi stajati: To je dolina u Hidžazu koja se ulijeva...

lokva se u njihovom mjestu nalazi na istoku Džuhfe na udaljenosti od osam kilometara i dolina Gadir i Džuhfe je ista, a to je dolina Harrar!”¹⁸

Pripisivanjem Gadiru dodatka Humm riječ gadir se dodatno određuje kako bi se razlikovala od ostalih gadira koji su također određivani dodacima kao što su Gadiru-l-Aštat, mjesto u blizini ‘Asfana, Gadiru-l-Bereke, Bereketu Zubejde, Gadiru-l-Benat, na dnu doline Humasa, Gadiru Selman, u dolini Agraf, Gadiru-l-’Arus, također u dolini Agraf...¹⁹

Ponekad se za ovaj naš gadir upotrebljava i Gadirul-Džuhfe, kao što se spominje u hadisu Zejda ibn Arkama: “Došao je Poslanik, s.a.v.a., sve dok se nije zaustavio na Gadirul-Džuhfeu između Mekke i Medine...”²⁰

¹⁸ ‘Atik ibn Gajs El-Biladi, *Muđzemu me’alimi-l-Hidžaz*, 1. izdanje, sv. 3, str. 159.

¹⁹ Ibid., sv. 6, kod riječi gadir.

²⁰ El-Emini, *El-Gadir*, 4. izdanje, sv. 1, Bejrut, str. 36.

Razlozi imenovanja

Iz svih definicija koje su spomenuli razni arapski rječnici za *gadir* možemo izvući sljedeću definiciju: prirodno ulegnuće zemlje u kojem se skuplja voda od kiše ili poplave i ne ostaje do ljetne žege. Množina riječi *gadir* može biti u sljedećim oblicima: *gudur*, *gudr*, *agdire* i *gudran*. Razlog nazivanja takvog ulegnuća u kojem se skuplja voda gadirom može biti:

1. U značenju pasiva od glagola *mugadara*, tj. kada ga poplava napuni, napušta ga, jer riječ *gadara* znači “napustiti”.
2. U značenju subjekta od glagola *gadr* (“izdaja i iznevjere”), tj. preplaši one koji dolaze do njega a njegova voda nestane, tj. izdaje svoje stanovnike jer nestaje kada je najpotrebnija!²¹

A Zubejdi u svom riječniku *Tadžu-l-arus* potvrđuje drugi razlog stihovima Kumejta:

“I zbog njene izdaje ga (gadira) grdiše prvi ljudi
I dali su mu nadimak *gadir*!”

²¹ *Tadžu-l-arus* kod riječi *gadir*.

Razlog nazivanja ovog mjesta gadirom je što je ulegnuće u dolini.

Što se tiče riječi Humm, Jakut je od Zamahšerija prenio: "Humm je ime nekog čovjeka koji je bio bojadžija i njemu je pripisana lokva (gadir) koja se nalazi između Mekke i Medine u Džuhfi."²²

Potom je prenio od autora *El-Mešarika*: "Humm je ime šipraga tamo i tu je jedna lokva (gadir) koja joj se pripisuje."

Isto objašnjenje vidimo i kod Bekrija: "Gadir Humm se nalazi na tri milje od Džuhfe, lijevo od puta; u ovoj lokvi (gadiru) s lijeva se nalazi jedno vrelo i oko njega je mnogo isprepletenog drveća, i to je šiprag koji se zove Humm."²³

²² Jakut El-Hamevi, *Mu'džemu-l-buldan*, sv. 2, str. 389.

²³ El-Bekri, *Mu'džemu ma-s-tu'džim*, sv. 2, str. 368.

Određivanje geografske pozicije Gadir Humma

Mnogi lingvisti, geografi i historičari jasno su naglasili da je lokacija Gadir Humma između Mekke i Medine. Zato u enciklopediji *Lisanu-l-arab* kod riječ Humm stoji: "I Humm je poznata lokva (gadir) između Mekke i Medine." U *En-Nihaji* od Ibn Esira kod riječi Humm piše: "Gadir Humm je mjesto između Mekke i Medine." U knjizi *Mu'džemu-l-buldan* stoji: "I rekao je El-Hazimi: 'Humm je dolina između Mekke i Medine.'"²⁴

U istom izvoru piše: "Rekao je Zamahšeri: 'Humm je ime nekog čovjeka koji je bio bojadžija i njemu je pripisana lokva (gadir) koja se nalazi između Mekke i Medine u Džuhfi.'"

Izgleda da ne postoji razilaženje između njih o tome da je lokacija Gadir Humma između Mekke i Medine, već postoji malo neslaganje o određivanju tog mjesta između Mekke i Medine, pa je većina rekla da je u Džuhfi, a pod Džuhfom misle na dolinu Džuhfe, kao što ćemo i vidjeti. Neki od onih koji su ovog mišljenja su Ibn Menzur u *Lisanu-l-arab* kod

²⁴ Jakut El-Hamevi, *Mu'džemu-l-buldan*, sv. 2, str. 389.

riječ Humm, gdje kaže: “I Humm je poznata lokva između Mekke i Medine kod Džuhfe, i to je Gadir Humm”, zatim El-Firuzabadi u *El-Kamusu-l-muhit* kod riječi Humm, gdje je rekao: “Mjesto na tri milje od Džuhfe između dva harema”, potom Zamahšeri u već citiranom tekstu koji je Hamavi prenio u *Mu'džemu-l-buldanu*: “Humm je ime nekog čovjeka koji je bio bojadžija i njemu je pripisana lokva (gadir) koja se nalazi između Mekke i Medine u Džuhfi.”²⁵

I u hadisu koji je zabilježio Ibn Kesir u svojoj siri stoji: “Muttalib ibn Zijad je prenio od Abdulla-ha ibn Muhammeda ibn ‘Akila da je čuo Džabira ibn Abdullaha kako govori: ‘Bili smo u Džuhfi na Gadir Hummu...’”²⁶

Kao što sam već rekao, pod Džuhfom u ovom kontekstu oni misle na dolinu, a ne selo koje je *mikat*²⁷ zato što, kao što ćemo vidjeti, oni određuju udaljenost između Gadir Humma i Džuhfe, što znači da Gadir Humm nije (selo) Džuhfe i zato što dolina Džuhfe počinje od Gadir Humma, a završava u Crvenom moru što znači da je Gadir Humm dio te doline i onda nema smisla određivati udaljenost između Gadir Humma i te doline kada je Gadir dio nje.

²⁵ Ibid.

²⁶ *Es-Siretu-n-nebevijje*, sv. 4, str. 224.

²⁷ Mikat je mjesto gdje se oblači ihram za hadž ili umru, a jedan od pet mikata se nalazi u Džuhfi.

Jedini se Himjeri u knjizi *Er-Revdu-l-mi'tar* izdvaja pa mjesto Gadir Humma određuje između Džuhfe i 'Asfana: "i između Džuhfe i 'Asfana je Gadir Humm."²⁸

On je bez sumnje pogriješio, naročito zato što je odredio da se lokacija nalazi na tri milje od Džuhfe od puta gdje ne postoji mjesto pod ovim imenom između Džuhfe i 'Asfana.

On je vjerovatno tekst koji određuje udaljenost od tri milje od Džuhfe lijevo od puta uzeo iz knjige *Mu'džemu ma-s-tu'džim* i nije zapazio da Bekri (autor) misli na lijevo od puta za onog koji dolazi iz Medine prema Mekki, a ne obrnuto, i zato je pogriješio!

Bekri u svojoj knjizi kaže: "i Gadir Humm je na tri milje od Džuhfe lijevo od puta."²⁹ I kao što sam rekao, on misli na lijevu stranu puta u smjeru iz Medine prema Mekki budući da je, kada je kod riječi u vezi s El-'Akikom objasnio razne faze puta između dva harema i udaljenosti između tih faza, počeo od Medine riječima: "I put prema Mekki od Medine preko 'Akika: od Medine do Zil-Hulejfe..."³⁰

Iz ovog zaključujemo da se Gadir Humm nalazi u dolini Džuhfe lijevo od puta hadžija iz Medine prema Mekki na početku doline Džuhfe gdje se

²⁸ El-Himjeri, *Er-Revdu-l-mi'tar*, 1975, str. 156.

²⁹ El-Bekri, *Mu'džemu ma-s-tu'džim*, sv. 2, str. 268.

³⁰ Ibid.

završava dolina El-Harrar. I zato su ga neki nazvali Harrarom, kao što smo ranije spomenuli.

Možda je razlog Semhudijeve pretpostavke da je Harrar u Džuhfi i ovo što sam objasnio – da je Gadir Humm početak doline Džuhfe i kod njega (Gadira) je kraj doline Harrara.³¹

Ovo potvrđuju Zubejrove riječi iz knjige *Muđžemu ma-s-tuđžim* koje sam citirao, tj. da je Harrar jedna dolina u Hidžazu koja se ulijeva u Džuhfu.³² I možda na ovo misli Hamavi u *Muđžemu-l-buldanu* kad kaže: “El-Harrar je mjesto u Hidžazu, priča se da je blizu Džuhfe.”³³

I sljedeći ‘Arramov tekst potvrđuje da je Gadir od Džuhfe. On je rekao, kako prenosi El-Hamavi: “i niže od Džuhfe na jednu milju je Gadir Humm i njegova dolina se stapa s morem.”³⁴ Pod dolinom Gadira on očito misli na dolinu Džuhfe jer se ona stapa s morem, gdje je i kraj doline.

Što se tiče udaljenosti između mjesta Gadir Humm i Džuhfe, tj. sela – *mikat*, ona je po meni dostupnim izvorima određena ovako:

- Bekri u svojoj knjizi navodi tri milje,³⁵ iako je od Zamahšerija prenio da je ta udaljenost dvije

³¹ Es-Semhudi, *Wefau-l-wefa*, 1. izdanje, sv. 2, str. 298.

³² *Muđžemu ma-s-tuđžim*, sv. 2, str. 492.

³³ *Muđžemu-l-buldan*, sv. 2, str. 350.

³⁴ Ibid., str. 389.

³⁵ *Muđžemu ma-s-tuđžim*, sv. 2, str. 368.

milje, ali uz izraz “rečeno je”, što ukazuje na slabost ove tvrdnje.

- Hamavi je u svojoj knjizi podržao tvrdnju da je ta udaljenost dvije milje: “i Gadir Humm je između Mekke i Medine, između njega i Džuhfe ima dvije milje.”³⁶
- El-Firuzabadi navodi također tri milje: “i Gadir Humm je mjesto na tri milje od Džuhfe između dva harema.”³⁷
- Nasr i ‘Arram³⁸ navode jednu milju. U knjizi *Tadžu-l-arus* kod riječi Humm stoji: “I rekao je Nasr: ‘Niže od Džuhfe na jednu milju između dva časna harema.’” I u *Muđžemu-l-buldanu* stoji: “Arram kaže: ‘I milju niže od Džuhfe naziva se Gadir Humm.’”³⁹

Ova razlika u mjeri udaljenosti od jedne, dvije i tri milje sasvim je prirodna stvar, jer obično nastaje u zavisnosti od puta kojim se ide, naročito što se dolina Džuhfe nakon Gadir širi i postaje dosta

³⁶ *Muđžemu-l-buldan*, sv. 4, str. 188.

³⁷ Tako stoji u verziji Mustafe El-Babija El-Halebija iz 1952, a ispravno je: niže od Džuhfe.

³⁸ Arram ibn Asbag Es-Selemi, umro 275. po Hidžri, autor knjige *Esmāu džibali Tuḥame we sukkaniha we ma fiha mine-l-kura we ma jenbut ‘alejha mine-l-ašdžari we ma fiha mine-l-mijah*. Nasr ibn Abdurahman El-Iskenderi, umro 561. po Hidžri, i njegova je knjiga *El-Emkinetu we-l-mijahu we-l-džibalu we-l-asaru we nehwiha*.

³⁹ *Muđžemu-l-buldan*, sv. 2, str. 389.

šira do sela Džuhfe, a poslije njega do mora. Možda je jedan išao s podnožja brda pa mu je udaljenost bila jedna milja, a drugi sredinom doline pa mu je udaljenost bila dvije milje, dok je treći išao s kraja doline odakle se prostire ravan, pa mu je udaljenost bila tri milje.

Historijski opis lokacije

Historija nam je o Gadir Hummu sačuvala sliku sa skoro svim znamenjima i dimenzijama, pa spominje sljedeća znamenja:

1. Vrelo: u knjizi *Lisanu-l-arab* kod riječi Humm se kaže: "Ibn Esir je rekao: "To je mjesto između Mekke i Medine u koje se ulijeva jedno vrelo."⁴⁰ U knjigama *Muđžemu ma-s-tuđžim* i *Revdu-l-mi'tar* stoji: "i u ovu lokvu (gadir) slijeva se jedno vrelo."⁴¹ A u *Muđžemu-l-buldanu* piše: "i Humm je mjesto u koje se slijeva jedno vrelo."⁴²

Ovo vrelo se nalazi sjeverozapadno od lokacije Gadira, što će nam postati jasno navođenjem ostalih znamenja.

2. Lokva (gadir): Ovo je lokva u koju se slijeva spomenuto vrelo kao što se vidi iz citiranih tekstova.

⁴⁰ Vidi: *En-Nihaje*, kod riječi Humm.

⁴¹ *Muđžemu ma-s-tuđžim*, sv. 2, str. 368; *Revdu-l-mi'tar*, str. 156.

⁴² *Muđžemu-l-buldan*, sv. 2, str. 389.

3. Drvo: u hadisu koji je zabilježio Taberani stoji: "Poslanik, s.a.v.a., je održao govor na Gadir Hummu ispod nekoliko drveća."⁴³ U hadisu koji je zabilježio Hakim stoji: "Kada se Poslanik, s.a.v.a., vraćao s Oprosnog hadža i zaustavio se na Gadir Hummu, naredio je da se okupe ispod velikih drveća pa su bile pometene."⁴⁴ U hadisu od Ahmeda ibn Hanbela stoji: "i za Poslanika, s.a.v.a., je napravljen hlad nekom odjećom na drvetu Samure."⁴⁵ A u drugom hadisu: "i očišćeno je za Poslanika, s.a.v.a., ispod dva drveća pa je obavio podne namaz."⁴⁶ Drvo na koje se ovdje ukazuje pripada vrsti semur, a to je vrsta drveća talah koje je veliko i zato je i nazvano devhom, kao što smo vidjeli u hadisima i stihovima koje smo citirali. A devh je ogromno razgranato drvo. To nije šiprag koji ćemo navesti jer je šipražje razbacano svugdje u dolini.
4. Šiprag: to je mjesto s mnoštvom isprepletenog drveća. Mjesto šipraga je oko Gadira, kako je Bekri u svojoj knjizi spomenuo: "i u ovu lokvu (gadir) slijeva se jedno vrelo, a oko nje je mnogo zbijenog drveća i to je šiprag."⁴⁷ Ranije smo vidjeli da je autor El-Mešarik rekao: "Humm je

⁴³ *El-Muradži'at*, pismo 54.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ *Muđžemu ma-s-tuđžim*, sv. 2, str. 368.

ime jednog šipraga i tu je jedna lokva (gadir) koja mu se pripisuje.”

5. Pustinjsko bilje: Jakut je prenio od ‘Arrama da je rekao: “Tamo nema bilja osim merha,⁴⁸ selama, araka⁴⁹ i ’ušera.”⁵⁰
6. Mesdžid (ili džamija): spomenuli su da je u Gadir Hummu bio izgrađen mesdžid (ili džamija) na mjestu gdje je stajao Poslanik, s.a.v.a., obavio namaz, održao govor i postavio Imama Alija za halifa i vladara (velijja) muslimana. Odredili su da je mjesto mesdžida bilo između vrela i lokve (gadira). Bekri u svojoj knjizi kaže: “i između lokve i vrela se nalazi Poslanikov, s.a.v.a., mesdžid.”⁵¹ U *Muđžemu-l-buldanu* se navodi da je autor El-Mešarika rekao: “i Humm je mjesto u koje se slijeva jedno vrelo i između lokve i vrela je Poslanikov, s.a.v.a., mesdžid.”⁵² Izgleda da se ovaj mesdžid srušio jer ga nije bilo za vrijeme Prvog šehida, r.a., koji je umro 786. po Hidžri, osim zidova, kao što je na to ukazao autor *Džewahiru-l-kelama* prenoseći od Prvog šehida: “U knjizi *Ed-Durus* je rečeno: ‘Od mesdžida su sada ostali zidovi, a Allah je sveznajući.’”⁵³

⁴⁸ Vrsta lastavine / bot. *Cynanchum vinimale* (Muftić).

⁴⁹ Misvak – drveće / bot. *Salvadora persica* (Muftić).

⁵⁰ bot. *Asclepias gigantea* ili *Calotropis procera* (Muftić).

⁵¹ *Muđžemu ma-s-tuđžim*, sv. 2, str. 368.

⁵² *Muđžemu-l-buldan*, sv. 2, str. 389.

⁵³ *Džewahiru-l-kelam*, Nedžef, sv. 20, str. 75.

Danas od njega nema ni traga, kao što ćemo vidjeti.

7. Jakut je prenio od El-Hazimija da “je ova dolina poznata kao veoma nezdrava.”⁵⁴ Nezdravost mjesta znači neprikladnost za boravak.
8. Uprkos nezdravosti, ‘Arram je, kako prenosi Jakut, spomenuo da u tom mjestu žive ljudi iz plemena Huza‘e i Kenane, ali ih je malo: “i u njemu je nemnogo ljudi iz Huza‘e i Kenane.”

⁵⁴ *Muđžemu-l-buldan*, sv. 2, str. 389.

Opis prizora objelodanjivanja vilajeta

Prema historijskom opisu lokacije bit će uređen opis događaja vilajeta hronološkim i povezanim koracima kako bi se uvaženom čitaocu upotpunila slika događaja koji je ovom časnom mjestu dao značaj važnog znamenja među znamenjima časne Poslanikove, s.a.v.a., sire. Događaj bi se mogao svesti na sljedeće:

1. Stizanje poslaničke povorke u povratku s Oprosnog hadža do mjesta Gadir Humm pred podne 18. zul-hidždžea 11. godine po Hidžri. Prenosi se od Zejda ibn Arkama da je rekao: “Kada je Poslanik, s.a.v.a., obavio Oproсни hadž i vraćao se prema Medini, zastao je na Gadir Hummu, a to je voda između Mekke i Medine, i bio je dan osamnaestog zul-hidždžetul-harama.”⁵⁵
2. Budući da je ovo mjesto bilo raskrsnica puteva iz Medine, Iraka, Šama i Egipta, ljudi su se odvojili od Poslanika, s.a.v.a., usmjeravajući se prema svojim zavičajima, a Poslanik, s.a.v.a., je naredio Aliju, a.s., da ih okupi vrativši one

⁵⁵ El-Emini, *El-Gadir*, sv. 1, str. 33.

koji su se odmakli i čekajući one koji su tek pristizali.

U hadisu Džabira ibn Abdullaha Ensarija stoji: “Doista Poslanik, s.a.v.a., se zaustavio u Hummu pa su se ljudi udaljili od njega pa je naredio Aliju te ih je okupio.”⁵⁶ A u Sađovom hadisu čitamo: “Bili smo s Poslanikom, s.a.v.a., pa, kada je stigao do Gadir Humma, zaustavio se s ljudima, potom je vratio one koji su se bili odmakli i sačekao one koji još nisu bili stigli.”⁵⁷

3. Poslanik, s.a.v.a., se spustio kod pet velikih razgranatih obližnjih drveta semura⁵⁸ i zabranio da se sjedi ispod njih. Zejd ibn Arkam kaže: “Sišao je Poslanik, s.a.v.a., između Mekke i Medine kod pet velikih razgranatih drveta semura.”⁵⁹ A u hadisu od ‘Amira ibn Damure i Huzejfe ibn Usejda stoji: “Kada se Poslanik, s.a.v.a., vraćao s Oprosnog hadža, a nije obavio hadž mimo ovog, došao je sve do Džuhfe i tad je zabranio da se spusti ispod obližnjeg drveća u dolini.”⁶⁰
4. Zatim je naredio da se pomete trnje i grane ispod tog drveća, da se posijeku niske grane i

⁵⁶ Ibid., str. 22.

⁵⁷ *El-Muradži'at*, str. 219, preuzeto iz Nesaijevog *Hasaisa*, str. 25.

⁵⁸ Vrsta akacije, bot. *Acacia gummifera* (Muftić) (vidi str. 70).

⁵⁹ *El-Gadir*, sv. 1, str. 31.

⁶⁰ Ibid., str. 46.

da se popraska zemlja ispod njih. U hadisu Zejda ibn Arkama stoji: “pa je naredio da se pomete ispod velikog drveća i pometeno je trnje ispod njih.”⁶¹ I u drugom hadisu stoji: “Poslanik, s.a.v.a., je naredio pa je pometeno ispod drveća i poprskano vodom.”⁶² I u hadisu Amira ibn Damure i Huzejfe ibn Usejda čitamo: “pa je ispod njih pometeno i isječene su grane s glava ljudi.”⁶³

5. Nakon što su se ljudi spustili i zauzeli svoja mjesta, Poslanik, s.a.v.a., je naredio svom glasniku da doziva: “Zajednički namaz”. Habbe ibn Džuvejn El-’Arni El-Bedželi kaže: “Kada je bio dan Gadir Humma, Poslanik, s.a.v.a., je pozvao ‘Zajednički namaz’ u polovini dana...!”⁶⁴ I u prethodnom hadisu od Zejda ibn Arkama smo vidjeli: “pa je naredio pa je pometeno trnje ispod drveća , zatim je dozvao: ‘Zajednički namaz!’”
6. Kada su se redovi za zajednički namaz uredili, on, s.a.v.a., je ustao da predvodi namaz stojeći između dva od tih pet velikih drveta. Amir i Huzejfe kažu: “kada se pozvalo za namaz, došao je do tog drveća i obavio namaz ispod njih.” U predaji Ahmeda ibn Hanbela od Baraa ibn ‘Aziba stoji: “Bili smo s Poslanikom, s.a.v.a., pa smo se zaustavili u Gadir Hummu, pa je

⁶¹ Ibid., str. 36.

⁶² Ibid., str. 34.

⁶³ Ibid., str. 48.

⁶⁴ Ibid., str. 24.

pozvano na zajednički namaz i očišćeno je za Poslanika, s.a.v.a., ispod dva drveta, pa je on obavio podne namaz.”⁶⁵

7. Za Poslanika, s.a.v.a., napravljen je hlad za vrijeme namaza vezanjem neke odjeće na jedno od dva drveta. U predaji Ahmeda od Zejda ibn Arkama stoji: “i odjećom je napravljena zaštita od sunca za Poslanika, s.a.v.a., na drvetu semur.”⁶⁶
8. Taj dan je bilo pripeklo i vrelo. Zejd ibn Arkam kaže: “pa smo došli do Poslanika, s.a.v.a., u jako vrelom danu i neki od nas su stavljali dijelove svoje odjeće na glavu, a dio na noge, zbog žestoke vrućine.”⁶⁷
9. Nakon što je Poslanik, s.a.v.a., obavio namaz, naredio je da mu se napravi minber od devinih sjedala.⁶⁸
10. Potom se popeo na minber oslanjajući se na Alijeve, a.s., ruke. Džabir kaže: “...i naredio je Aliju, pa ih je okupio, pa kada su se okupili, ustao je među njima, a oslanjao se na ruke Alija ibn Ebu Taliba.”
11. Održao je sljedeći govor:

⁶⁵ *El-Muradži'at*, pismo 54, str. 218 i 219.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 217.

⁶⁷ *El-Gadir*, sv. 1, str. 36.

⁶⁸ *Ibid.*, str. 10.

“Sva hvala pripadu Allahu, od Njega tražimo pomoć, u Njega vjerujemo, oslanjamo se na Njega i kod Njega tražimo utočište od zla naših duša i ružnoće naših djela; ako On nekog uvede u zalutalost, za njega uputitelja nema, a koga pak uputi, niko ga ne može odvesti s pravog puta.

Svjedočim da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i poslanik.

Zatim, o ljudi, doista me je obavijestio Milostivi Sveznajući da nijedan vjerovjesnik nije živio više od polovine života prethodnog vjerovjesnika i doista, ja ću uskoro biti pozvan pa ću se odazvati. Doista, ja ću biti pitan, a i vi ćete biti pitani. Pa šta kažete?”

Rekli su: “Svjedočimo da si ti, zaista, dostavio poruku, pokazao si dobronamjernost i uložio si trud, pa neka te Allah nagradi dobrom.”

Rekao je: “Zar ne svjedočite da nema boga osim Allaha, da je Muhammed Njegov rob i poslanik, da je Njegov džennet istina, Njegova vatra istina, da je smrt istina, da će Čas, bez sumnje, nastupiti i da će Allah proživjeti one u kaburima?”

Rekli su: “Dakako, svjedočimo to.”

Rekao je: “Bože, budi svjedok!”

Potom je rekao: “O ljudi, hoćete li me saslušati?”

Rekli su: “Da.”

Reče: “Doista, ja ću prije vas biti na Vrelu, a vi ćete meni doći na vrelo. Njegova širina je kao između San’e (Jemen) i Busre (jug Sirije), u njemu je srebrenih pehara koliko je zvijezda, pa pogledajte kako ćete nakon mene postupiti prema dvije teške stvari!”

Neko je povikao: “Poslaniče, šta su dvije teške stvari?”

Odgovorio je: “Veća teška stvar je Božija knjiga, čija je jedna strana u Božijoj, a druga u vašim rukama, čvrsto se nje držite i nećete zalutati, a druga manja stvar je moje potomstvo – doista me je Milostivi i Sveznajući obavijestio da se to dvoje neće razdvojiti sve dok mi ne dođu na vrelo, pa sam to za njih molio svog Gospodara, zato nemojte ih preteći, pa da propadnete, i nemojte zaostati za njima, pa da propadnete.”

Zatim je uzeo Alijevu ruku i podigao je toliko da mu se ugledala bjelina ispod pazuha i svi su ga prepoznali, pa rekao: “O ljudi, ko je ljudima preči od njih samih?”

Rekli su: “Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju.”

Rekao je: “Doista, Allah je moj zaštitnik i ja sam zaštitnik vjernika i ja sam njima preči od njih samih, pa kome god sam ja zaštitnik (preči od njega samog), i Ali mu je zaštitnik.” To je ponovio tri puta, a po predaji Ahmeda ibn Hanbela četiri puta.

Potom je rekao: “Bože, budi prijatelj svakom ko je njemu prijatelj, budi neprijatelj svakom ko je njemu neprijatelj, zavoli onog ko njega voli, zamrzi onog ko njega mrzi, pomozí onog ko njega pomaže, ostavi na cjedilu onog ko njega ostavi na cjedilu i okreći istinu s njim gdje god se on kretao.

Pa neka prisutni prenesu odsutnima!”⁶⁹

12. “Potom su ljudi počeli čestitati Zapovjedniku vjernih, a.s., a među prvim ashabima koji su mu čestitali bili su dva šejha – Ebu Bekr i Omer – i obojica su govorili: Bahhin, bahhin (blago tebi, blago tebi), sine Ebu Taliba, postao si moj i zaštitnik svakog vjernika i vjernice!”⁷⁰
13. “I Ibn Abbas je rekao: ‘Tako mi Allaha, narodu je postala obavezna’”,⁷¹ misleći na prisegu za vijajet, zapovjedništvo i hilafet.
14. Zatim je Hassan ibn Sabit, Poslanikov, s.a.v.a., pjesnik, tražio dozvolu da recituje svoje stihove o događaju. U predaji El-Gadira stoji: “Pa Hassan reče: ‘Dopustite mi, Poslaniče, da recitujem stihove o Aliju, koje ćeš čuti.’

On je rekao: ‘Recituj uz blagoslov Božiji.’

Hassan je ustao, pa rekao: ‘O skupino kurejšijskih velikana, u prisustvu Poslanika, s.a.v.a.,

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

svoje riječi o obaveznom vilajetu iznosim.' Potom je rekao:

'Doziva ih, na dan Gadira, njihov Vjerovjesnik
Na Hummu, pa divan je Vjerovjesnik kao
dozivatelj.

Govori: pa ko vam je zaštitnik i predvodnik?

Rekli su, a tu nisu pokazali da ne znaju:

Tvoj Bog je naš zaštitnik, a ti si nam predvodnik

I nisi vidio od nas neposlušnost u vilajetu.

Nakon toga on mu je rekao: Ustani, o Ali, jer
doista ja

Zadovoljio sam se tobom kao predvodnikom i
uputiteljem nakon mene.⁷²

⁷² Ibid., str. 11.

Preporučena ibadetska djela na ovom mjestu

Djela koja su u šerijatu preporučena na ovom mjestu su:

1. Mustehab je obaviti namaz u njegovom mesdžidu poznatom, historijski, kao Poslanikov, s.a.v.a., mesdžid, Vjerovjesnikov, s.a.v.a., mesdžid i mesdžid Gadir Humm.
2. Mnogo se Allahu obraćati i pokazati Mu skrušenost. Autor *Džewahiru-l-kelama* je rekao: “i isto tako mustehab je prolazniku puta Medine da obavi namaz u mesdžidu Gadir Humma i da puno moli Allaha, a to je mjesto imenovanja Zapovjednika vjernih, a.s., od strane Poslanika, s.a.v.a.”⁷³

Neke od predaja koje to nalažu su one što ih je šejh Hurr El-'Amili zabilježio u knjizi *El-Wesai*:

1. Svojem lancem prenosilaca je zabilježio od Hassana Džemmala da je rekao: “Prenio sam (na devama) Ebu Abdullaha Sadika, a.s., iz Medine do Mekke. Kada smo stigli do

⁷³ *Džewahiru-l-kelam*, sv. 20, Bejrut, 1981, str. 75.

Mesdžidul-Gadira, pogledao je nalijevo od mesdžida i rekao da je to mjesto na kojem je Poslanik, s.a.v.a., stajao kada je govorio: ‘Kome god sam ja zaštitnik, i Ali mu je zaštitnik. Bože, budi prijatelj onome ko je njemu prijatelj i budi neprijatelj onome ko je njemu neprijatelj.’”

2. Svojim lancem prenosilaca zabilježio je od Abdurahmana ibn Hadždžadža da je rekao: “Upitao sam Ebu Ibrahima (Kazima), a.s., o namazu u mesdžidu Gadir Humma po danu dok sam putnik i rekao mi je: Klanjaj u njemu, doista, u tome je vrijednost, a moj otac, a.s., je to naređivao.”
3. Svojim lancem prenosilaca zabilježio je od Eba-na, koji prenosi od Ebu Abdullaha (Sadika), a.s., da je rekao: “Doista, mustehab je obaviti namaz u mesdžidu Gadira, jer je Vjerovjesnik, s.a.v.a., postavio u njemu Zapovjednika vjernih kao predvodnika i to je mjesto u kojem je Allah objelodanio istinu.”⁷⁴

Šejh Jusuf el-Bahrani je rekao: “Mustehab je onima koji namjeravaju ići u časnu Medinu da pro-laze putem Mesdžidul-Gadira, da uđu u mesdžid i obave namaz u njemu te da mnogo mole Allaha.”⁷⁵

To je mjesto u kojem je Poslanik, s.a.v.a., ja-sno odredio imamet Zapovjednika vjernih i njegov hilafet poslije njega, te je vilajet postao obavezan,

⁷⁴ El-Hurr El-'Amili, *Wesailu-š-ši'a*, sv. 3, str. 548.

⁷⁵ Jusuf El-Bahrani, *El-Hadaiku-n-nadire*, 2. izdanje, sv. 17, Bejrut, 1405. po Hidžri, str. 406.

iako su i hadisi od njega, s.a.v.a., o tome od prije bili brojni, ali šerijatska dužnost i obavezujuća zapovijed se dogodila u tom danu, a prijašnji hadisi su bili kao priprema da se duše naviknu na njih i prihvate ih kada postane obavezno.

Zato su Kulejni, r.a., u *El-Kafi* i Saduk, r.a., u *El-Fekihu* prenijeli od Ebu Abdullaha Sadika, a.s., da je rekao: “Preporučeno je namaz u Mesdžidul-Gadiru, jer je Poslanik, s.a.v.a., u njemu postavio Zapovjednika vjernih, a.s., za predvodnika i to je mjesto u kojem je Allah, neka je slavljen i uzvišen, objelodanio istinu.

I sva tri šejha (Kulejni, Saduk i Tusi), neka Allah obasja njihova počivališta, vjerodostojnim lancem su zabilježili od Abdurahmana ibn Hadždžadža da je rekao: “Upitao sam Ebu Ibrahima, a.s., o namazu u Mesdžidul-Gadiru, a putnik sam, i odgovorio mi je: ‘Obavljaj namaz u njemu, jer doista on (Mesdžidul-Gadir) posjeduje mnogo vrlina i moj otac je to naređivao.’”

I pored onih koje sam spomenuo, mnogi naši drugi fekihi spomenuli su preporučenost namaza u Mesdžidul-Gadiru, od kojih su neki:

- Šejh Tusi u *En-Nihaji*, gdje kaže: “i kada stigne (misli na hadžije) do Mesdžidul-Gadira, nek uđe u njeg i obavi dva rekata namaza.”⁷⁶
- Kadija Ibn Berradž u knjizi *El-Muhezzeb*: “pa ko iz Mekke krene da posjeti njegov, s.a.v.a.,

⁷⁶ *El-Jenabi’u-l-fikhije*, El-Hadž, str. 220.

mezar nakon hadža, trebao bi, kada stigne do Mesdžidul-Gadira ... da uđe u njega i obavi namaz koliko god je u mogućnosti, potom nastavi prema Medini.”⁷⁷

- Šejh Ibn Idris u knjizi *Es-Serair*: “i kad stigne (hadžija) do Mesdžidul-Gadira, nek uđe i obavij dva rekata namaza.”⁷⁸
- Šejh Ibn Hamza u knjizi *El-Wesile*: “...i također obavlja (hadžija) dva rekata namaza u Mesdžidul-Gadiru kad stigne.”⁷⁹
- Šejh Jahja ibn Seid u knjizi *El-Džami*: “...i kada dođe (hadžija) do Mesdžidul-Gadira, ulazi i obavlja dva rekata namaza.”⁸⁰
- Sejjid El-Hakim u knjizi *Minhadžu-n-nasikin* kaže: “...i također je mustehab obaviti namaz u Mesdžidul-Gadiru i mnogo moliti i skrušeno se obraćati Allahu u njemu. To je mjesto u kojem je Poslanik, s.a.v.a., jasno obznanio vilajet Zapovjednika vjernih, a.s., i uzeo prisegu za njega, neka je Božiji blagoslov na njih dvojicu i na njihove časne porodice.”⁸¹

⁷⁷ Ibid., str. 353.

⁷⁸ Ibid., str. 558.

⁷⁹ Ibid., str. 610.

⁸⁰ Ibid., str. 729.

⁸¹ Es-Sejjid El-Hakim, *Minhadžu-n-nakisin*, 6. izdanje, 1382, str. 121.

Sadašnji opis lokacije

‘Atik ibn Gajs El-Biladi, savremeni historičar iz Hidžaza, u svojoj knjizi *Muđžemu me‘alimi-l-Hidžaz* ovako je opisao Gadir Humm: “...a danas se Gadir Humm poznaje pod imenom Gurebe, a to je lokva kod koje ima malo palmi od ljudi iz Biladije iz plemena Harba; ova se lokva u njihovom mjestu nalazi nekoliko kilometara na istoku Džuhfe, njihova dolina je ista, a to je dolina El-Harrar.”⁸²

Vrelo Džuhfe je izviralo u blizini Gadira i njegovi tragovi su još uvijek vidljivi.

Sa zapadne i sjeverozapadne strane Gadira uzdižu se tragovi naselja koje je imalo kameni zid koji je još uvijek vidljiv, a tragovi ruševina govore da su neke od njih bile palače ili kule i možda je ovo bilo jedno od naselja grada Džuhfe, jer su tragovi slični.

Ja sam dva puta u dva navrata posjetio lokaciju Gadir Humma:

⁸² *Muđžemu me‘alimi-l-Hidžaz*, sv. 3, str. 159. Ranije sam objasnio, pozivajući se na ono što su spomenuli stari historičari i geografi, da je Gadir početak doline Džuhfe i kod njega završava dolina El-Harrar.

- Prvi put je bio utorak 7. 5. 1402. po Hidžri, 2. 3. 1982.
- Drugi put je bila srijeda 18. 6. 1409. po Hidžri, 25. 1. 1989.

Prvo putovanje

Napustio sam Džiddu s izlaskom sunca u džipu Toyota, sa sinom Imadom, njegovim daidžom sejjidom Jasinom Es-Sejjidom Džabirom El-Battatom, umrlim 29. 1. 1409. po Hidžri (neka mu se Allah smiluje), i njegovim sinom sejjidom Fadilom.

Otprilike dva sata nakon što smo napustili Džiddu, stigli smo na raskrnicu Džuhfe pred ulazak u grad Rabig koji se nalazi kod lokalnog aerodroma na desnoj strani i izašli smo s glavnog puta prema putu Džuhfe, a tada put nije bio asfaltiran i u većem dijelu bio je neprohodan. Nakon oko 10 kilometara stigli smo do džamije Džuhfe koju je izgradila saudijska vlast spojivši je s temeljima stare razrušene džamije.

Ušli smo u džamiju, a mutevelija je spavao; bio je beduin, pa smo ga probudili i pitali za put do palače 'Alja i može li se do tamo autom. Potom sam se popeo na krov džamije, a stepenice su bile pune šišmiša, pogledao put i odredio pravac koji je bio prohodan.

Krenuli smo preko ostatka tragova puta Hidžre kroz gomile kamenja koje su nanijele poplave i kroz

pijesak od kojeg su poplave napravile prepreke slične branama i auto ih je probijao.

Nakon što smo prešli oko pet kilometara, stigli smo do palače 'Alja, a ova palača se nalazi na granici sela Džuhfe (mikrat) iz pravca časne Medine i Rabi-ga, kao što se džamija koju smo spomenuli nalazi na granici sela iz pravca časne Mekke.

Malo smo se odmorili i napravili nekoliko fotografija palače pa skrenuli desno zbog brda koje se uzdiže ponad puta s desne strane prolaznicima iz pravca Mekke, a s lijeve prolaznicima iz pravca Medine. U proširenju doline razgranali su se putevi cijelom širinom doline. Stigli smo do pješčanog dijela gdje su nestali tragovi puta pa smo malo zastali, kad se u podnožju brda pojavi pastir s ovcama. Izišao sam iz auta uputivši se do njega, a noge su mi tonule u pijesak skoro do koljena, mahavši mu svojom abajom. On je stao i krenuo prema meni. Sreli smo se u blizini brda. Pitao sam ga za put El-Gurebe, a on reče: "Nastavite pravo kako vam stoji auto i brzo ćete stići do jednog kamenjara, odakle ćete vidjeti novi manji usjev. S kamenjara ćete vidjeti palminjake El-Gurebe."

Krenuli smo autom koje se probijalo kroz pijesak sve dok se nismo popeli na uzvisinu koja je bila kamenjar koji je spomenuo pastir. Na kamenjaru smo sreli malo teretno vozilo koje je vozio mladi beduin, a suvozač je bio neki starac. Zaustavio sam ih i nakon pozdrava upitao o njihovom rodu i zavičaju. Rekli su da su iz Bilazije od plemena Harba i

žive malo iza El-Gurebe. Rekao sam im da i mi želimo do El-Gurebe. Starac je rekao: “Vi ste iz Eš-Šerkije⁸³ i želite do Gadira?!” Odgovorih: “Da, da!” i on reče: “Gadir vam je čim siđete s kamenjara odmah desno od puta.” Pozdravili smo se s njima i ušli u Gadir zahvaljujući Allahu na uspjehu i što smo zdravi. Nakon što smo sjeli, popili smo kafu i čaj, potom smo ustali i obišli široku dolinu te napravili fotografije iz raznih uglova. Dolina je jako široka i po njoj je razbacano drveće semur raznih veličina, a nalazi se između planinskih lanaca s južne i sjeverne strane i riječne kotline u podnožju južnih planina koje su više i veće od sjevernih planina. Na obodu kotline prema ravnici nalaze se tri “šumar-ka” palmi međusobno udaljenih oko dvadesetak metara, a u svakoj gomili ima po nekoliko palmi. Najvjerojatnije da su nikle iz košpica hurmi koje su prolaznici bacili na mjestima na kojima su sjedili i jeli hurme uz kahvu.

U blizini gdje dolina skreće prema zapadu nalazi se jedan šiprag u čijoj sredini teče jedno vrelo koje može biti historijsko vrelo Gadira.

Što se tiče Gadira (lokve), nismo vidjeli ni traga od njega, kao ni od mesdžida. Možda su svi tragovi izbrisani zubom vremena pod djelovanjem kiša, poplava, vjetrova i slično.

⁸³ *Eš-Šerkije* je istočni dio Saudijske Arabije gdje su većinsko stanovništvo šiije.

Nakon što smo završili terenski obilazak, istim putem smo se vratili u Džiddu i kod kuće smo bili oko sat vremena nakon zalaska sunca.

Drugo putovanje

Drugo putovanje je bilo po povratku iz posjete mezaru hazreti Amine bint Wehba, s.a., majke časnog Poslanika, s.a.v.a., u El-Ebwau (El-Hurejbe) i noćenja u kući hadži Alija ibn Salima El-'Ubejdija u Wadi-l-Far'u.

Sa mnom su bila moja dva sina Mu'ad i Fuad, njihova dva tetiča sejjid Hasan i sejjid Husejn El-Halife, šejh Salih El-Ubejdi, hatib i minberski govornik u Džiddi, i mladić Abid El-'Allasi iz Džidde.

Nakon što smo stigli do mikata Džuhfe, pred podne, prema Gadiru smo krenuli putem kojim smo išli prethodni put i vidjeli smo da je velika poplava koja je pogodila područje nakon našeg prethodnog putovanja promijenila mnoga znamenja puta i izbrisala one neznatne preostale tragove puta. I nakon stizanja do Gadira vidjeli smo prekoputa kamenjara na susjednom brdu montažne barake neke građevinske firme do kojih vodi poravnat put koji se odvaja od puta Rabig – Gadir.

Kada smo stigli do Gadira, vidjeli smo da su poplave uradile svoje promijenivši mnoga znamenja koja smo vidjeli prošli put. Jedna od tih promjena je

to što su odnijele oko tri metra riječne obale u kotlini, zatim uništile dijelove palminjaka koji su bili na obali i isto tako odnijele šiprag od kojeg su ostali samo tragovi. I vidjeli smo vrelo kako sada teče ispod nove obale kotline i ide do grupe drveća koja nije dalje od dvadesetak metara.

Nakon što smo napravili fotografije i popili kahvu uz hurme, krenuli smo prema Rabigu drugim putem koji ne prolazi kroz Džuhfu i koji se nalazi na istoku Rabiga.

Put do Gadir

Od onog što smo naveli, shvatili smo da postoje dva puta koja vode do mjesta Gadir, jedan od Džuhfe, a drugi od Rabiga.

1. Put Džuhfe: put počinje od raskrsnice Džuhfe kod aerodroma Rabiga, asfaltom se ide deset kilometara do početka starog sela Džuhfe gdje je saudijska vlast, nakon što je srušila staru džamiju, koju smo vidjeli na prvom putovanju, na istom mjestu izgradila veliku džamiju, kabine za tuširanje, toalete i parkinge.

Zatim put skreće prema sjeveru po kamenju i pijesku koji se proteže poput brana u dužini od oko pet kilometara do palače 'Alja, gdje je kraj puta sela *mikata*. Potom se s puta skrene desno prolazeći dva kilometra po gomilama kamenja i brežuljcima pijeska i kratkog kamenjara, a zatim se s kamenjara spušta desno od puta gdje je dolina Gadir.

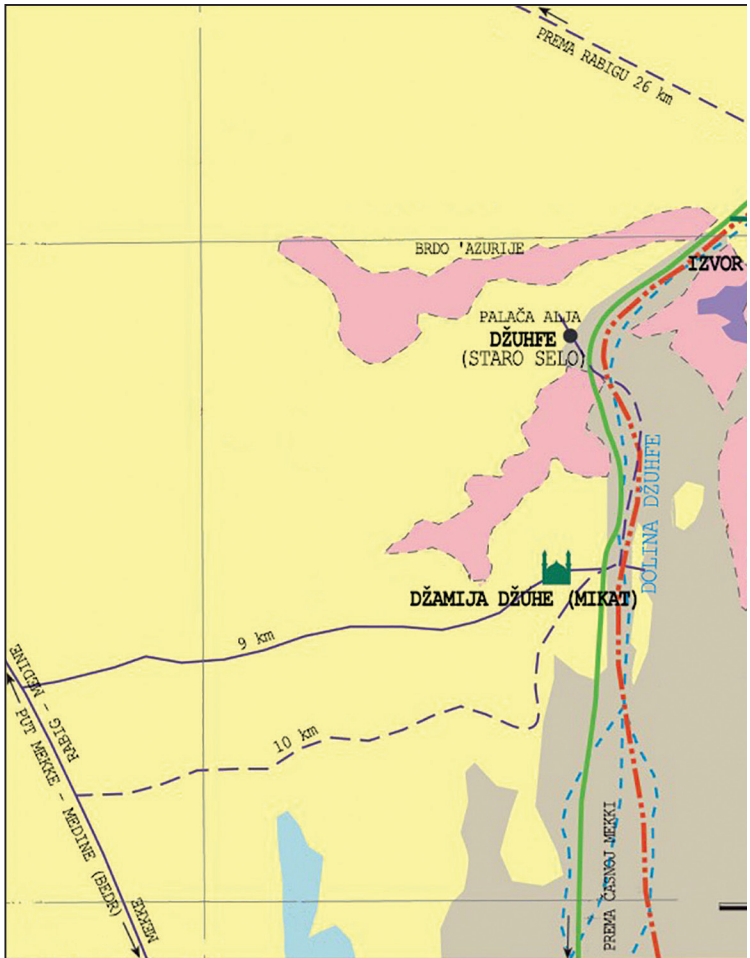
2. Put Rabiga: put počinje od raskrsnice glavnog puta Mekka – Medina koji ulazi u grad Rabig kod semafora desno, putnicima iz pravca Mekke, prolazeći pored kuća od limenih ploča i drugih od gline u kojima žive neki beduini.

Onda se penje na stari asfaltirani put koji skreće lijevo, a to je stari glavni put čiji ostaci počinju iza aerodroma Rabiga. Nakon desetak kilometara s desna se odvaja put koji vodi do Gadira, a to je makadam koji je većim dijelom poravnat i koji se sastaje s putem Džuhfe na mjestu silaska s kamenjara na putu iz Džuhfe i oba puta se spuštaju u dolinu Gadira. Dužina ovog puta od Rabiga do Gadira je oko 26 kilometara.

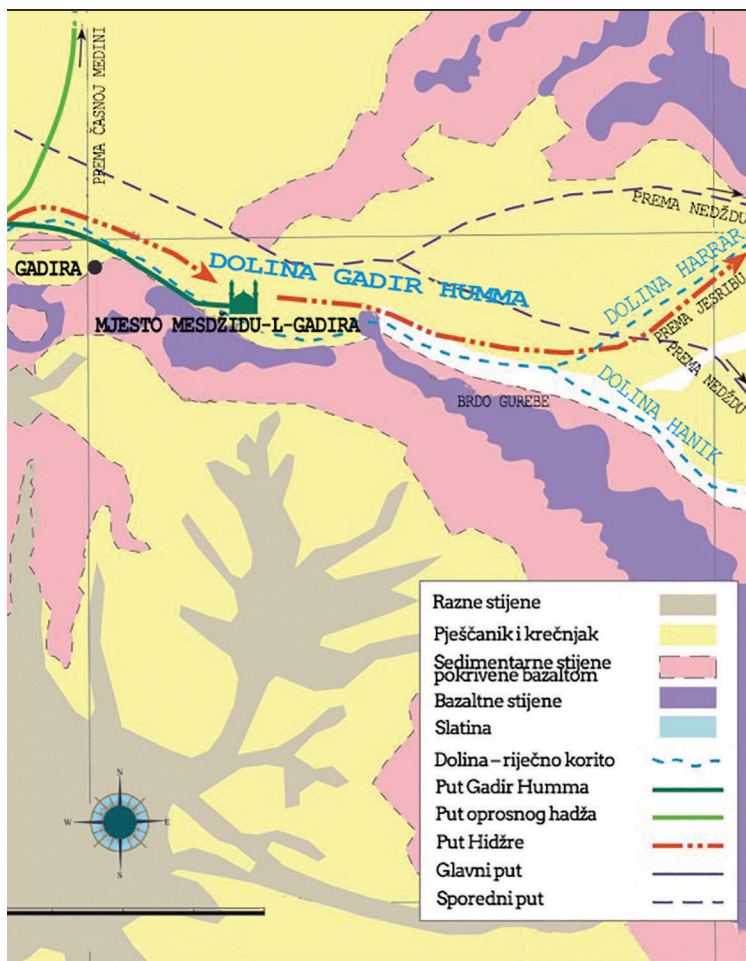
Na osnovu onog što je rečeno, Gadir Humm se nalazi oko osam kilometara istočno od mikat-ul-Džuhfe i oko 26 kilometara jugoistočno od Rabiga.

Mapa i fotografije

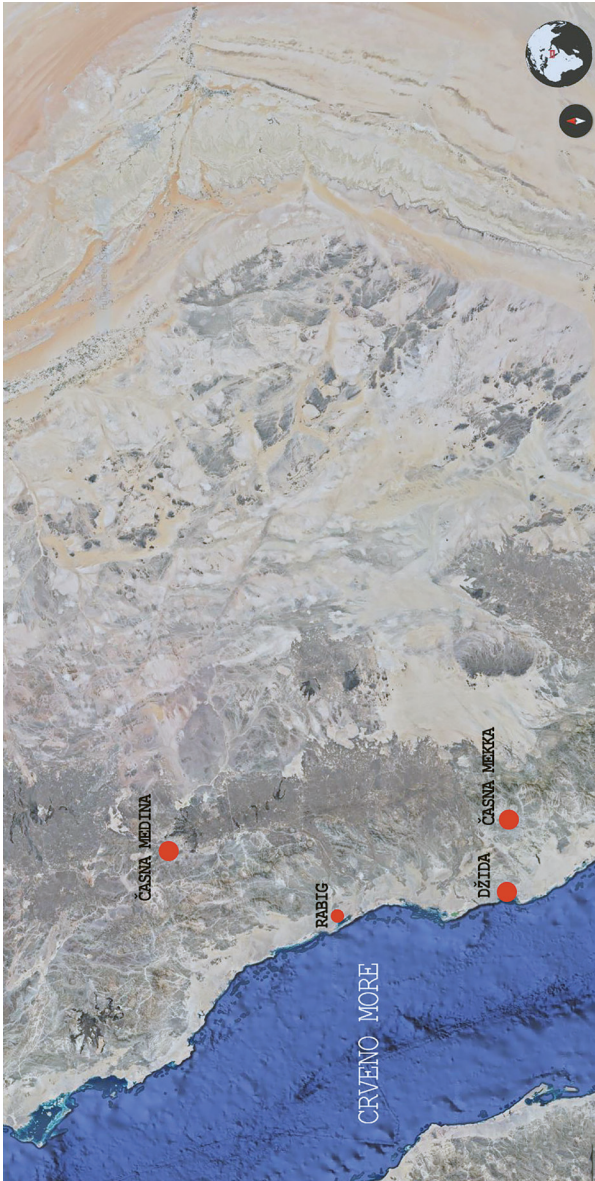
Lokacija Gadir Humma

Mapa pokazuje znamenitost Gadir Humma u historiji islama. Poslanik, s.a.v.a., je na prvom putovanju prema Medini prilikom Hidžre prolazio kroz dolinu Gadir

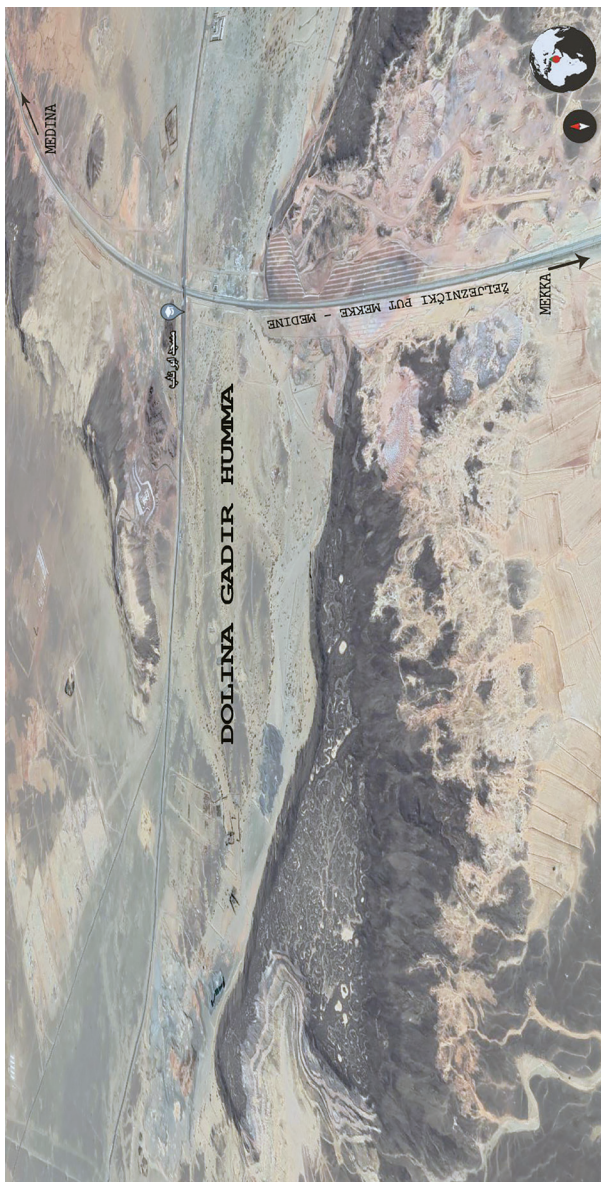

Humma, a na posljednjem putovanju prema Medini prilikom povratka sa Oprosnog hadža skrenuo je desno i zadržao se u dolini Gadir Humma.

Kasr (palača) 'Alja – 1989.

U blizini starog sela Džuhfe kao jedno od znamenja puta prema dolini Gadir Humma iz pravca Džuhfe – mikata – nalaze se ostaci utvrde ili palače.

Kasr 'Alja – 1989.

Brdo - 1989.

Važan orijentir lokacije Gadir Humma i izvora u dolini Gadir Humma je veće brdo na južnoj strani doline.

Brdo i dolina - 1989.

Dolina Gadir Humma iz raznih uglova

Dolina Gadir Humma – 1989.

Dolina Gadir Humma – 1989.

Dolina Gadir Humma – 1989.

Dolina Gadir Humma – 2021. Vidi se velika razlika.

Dolina Gadir Humma – 2004.

Dolina Gadir Humma iz istog ugla – 2021.

Dolina Gadir Humma – 2021.

Dolina Gadir Humma – 2021. gdje se vide ostaci velikih stabala palme, drvo semur i tek izrađen željeznički put Mekka – Medina koji prolazi posred mjesta Gadir Humm.

Riječno korito

Riječno korito u dolini Gadir Humm gdje se vidi i izvor – 1989.

Riječno korito – 1989.

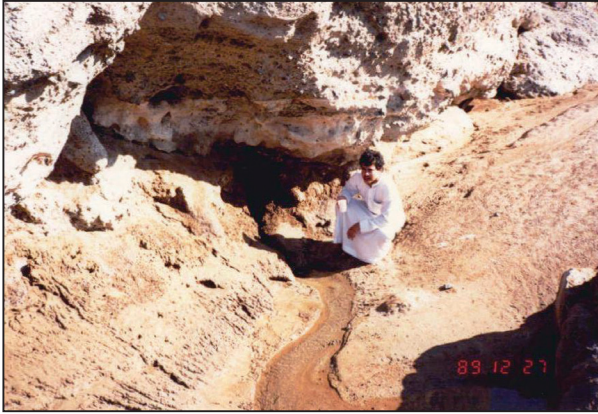

Riječno korito – 2004.

Riječno korito – 2021.

Izvor Gadir Humma

Voda teče – 1989.

Voda teče – 1989.

Izvor Gadir Humma, voda i zelene palme – 2000.

Izvor Gadir Humma, voda više ne teče – 2004.

Izvor Gadir Humma, voda ne teče – 2004.

Izvor Gadir Humma je potpuno presušio – 2010.

Mjesto izvora, bez traga – 2021.

Palminjak u blizini izvora Gadir Humma – 2004.

Šiprag u blizni izvora, spominje se u predajama – 1989.

Potok sa izvora Gadir Humma – 1989.

Šiprag u blizini izvora Gadir Humm – 2000.

Palminjak i šiprag u blizini izvora Gadir Humma – 2000.

Mjesto izvora, Gadira i Mesdžidul-Gadira – 2021.

Drvo semur

U predajama se navodi da je Poslanik, s.a.v.a., ispod drveta semur obavio namaz i održao poznati govor Gadir Humma o vilajetu Zapovjednika vjernika, a.s.

Biografija allame dr. Abdul-Hadija El-Fadlija

Rođenje

Abdul-Hadi El-Fadli rođen je desete noći mu-barek mjeseca ramazana 1354. godine po Hidžri, ili 6. 12. 1935. godine u selu Sabhatu-l-'Arab u blizini Basre u Iraku. Otac mu je ajetullah Mirza Muhsin El-Fadli, veliki učenjak Basre, ali mu porijeklo stiže

do Ehsa'a, područja na istoku Saudijske Arabije naseljenog šijama.

Obrazovanje

Prije negoli je završio Kur'an pred mualimima mekteba u Basri, stupa u osnovnu školu istovremeno stičući znanja iz sarfa, nahva, logike i govorništvu na početnom nivou u houzi. Nakon završetka početnog stadija, godine 1949. u 14. godini života odlazi u Nedžef zarad nastavka školovanja.

U Nedžefu, pored časova u houzi, nastavlja i srednjoškolsko obrazovanje. Na nivou darse haređ, fikh izučava na katedrama velikih ajetullaha poput sejjida Muhsina Hakima, sejjida Ebu-l-Kasima Huija i šehida Sadra, a usul izučava pred velikanima poput Huija, Al-Radija, Muzafera i sejjida Muhammeda Tekija Hakima. Allame Fadli, pored izučavanja u houzi, stiče i fakultetsko obrazovanje. Godine 1962. diplomira arapski jezik i islamske nauke. Godine 1971. magistrira na Bagdadskom univerzitetu, a 1996. godine doktorira arapski jezik i književnost na Kairskom univerzitetu.

Profesura u houzi i na fakultetu

Allame Fadli, pored profesure u houzi Iraka, predaje i na Iračkom sveučilištu, Fakultetu kralja Abdulaziza u Džiddi, kao i na Međunarodnom fakultetu islamskih nauka u Londonu. Predavao je

različite predmete poput Arapskog jezika, Logike, Teologije, Fikha, Usula, Povijesti, Hadisa, Ridžala, Metodologije i Islamskog zakonodavstva.

Nove ideje

Merhum allame Fadli bio je obnoviteljskog duha koji je, pored novih ideja, bio pod utjecajem tradicionalnog progresivnog fikha. Nastavivši metodologiju imama Homeinija, r.a., šehida Mutaharija i šehida Sadra, trudio se povezati naučne centre houze sa sveučilištima.

Političko i društveno zalaganje

Allame Fadli se za vrijeme školovanja u Iraku borio protiv materijalističkih ideja. Bio je jedan od osnivača partije Ed-Da'vetu-l-islamijje u Iraku.

Nastanjivanje na istoku Saudijske Arabije

Allame šejh Abdul-Hadi El-Fadli, čije je porijeklo s Arabijskog poluotoka, posljednjih godina života vraća se u svoju domovinu u grad Demam u oblasti Šerkijje, u kojoj je nastanjeno šiijsko stanovništvo. Tih godina imao je raznolike aktivnosti u promoviranju vjere, kulture i nauke, posebno učesćem na naučnim i kulturnim predavanjima, konferencijama i seminarima, učinivši na taj način veliku

uslugu i davši veliki doprinos naučnim i kulturnim radnicima, šijama na Arapskom poluotoku.

Pisana djela allame Fadlija

Dr. Abdul-Hadi El-Fadli ima preko 60 napisanih knjiga i skripti iz različitih naučnih oblasti. Gospodin Husejn Mensur Eš-Šejh u allaminoj bibliografiji njegova djela klasificira u 9 oblasti: kur'anske nauke, hadiske nauke, akaid i racionalne nauke, fikh, usule fikh, arapski jezik i književnost, opće informacije, islamska politička misao, povijest i geografija.

Ajetullah Abdul-Hadi Fadli također je istražio i uredio veliki broj djela iz baštine naslijeđene od predaka. Allame Fadli je u svom bogatom životu bio član velikog broja različitih naučnih i istraživačkih udruženja.

Smrt

Allame dr. Abdul-Hadi Fadli, nakon duge bolesti, ujutru u ponedjeljak, 27. džumadel-ula 1434, što odgovara 4. 4. 2013. godine, umire u 88. godini života. Ukopan je u Sihatu koji se nalazi u istočnom dijelu Arabijskog poluotoka.

Ajetullah el-'uzma Hamenei, lider islamske revolucije, u poruci povodom preseljenja allame Fadlija piše:

“Allame Fadli je svoj časni život proveo u naučnoj i političkoj borbi i odbrani svetinja islamskog ummeta. Spada u predvodnike misli i ideja i istaknute islamske teoretičare, a najbolji pokazatelj toga jesu njegova vrijedna pisana djela.

Bio je zaštitnik učenjacima ummeta, a svojim mislima, borbom i trudom njedrio je jedinstvo, bio je uzor i primjer u bliskosti srca, stvaranja jedinstva u redovima islama, empatije i izbjegavanja sukoba i raskola, te fokusiranja pogleda i misli na zajedničkog neprijatelja velikog korpusa islama.”

Sadržaj

Gadir – jedno od značenja islamske historije.....	5
Naziv mjesta.....	11
Razlozi imenovanja.....	17
Određivanje geografske pozicije Gadir Humma	19
Historijski opis lokacije	25
Opis prizora objelodanjivanja vilajeta	29
Preporučena ibadetska djela na ovom mjestu	37
Sadašnji opis lokacije	41
Put do Gadir.	47
Mapa i fotografije	49
Biografija allame dr. Abdul-Hadija El-Fadlija	71

